

SÖYLEŞİ

Prof. Dr. İlhan Başgöz ile Söyleşi

Songül Boybeyi

Okutman

Süleyman Demirel Üniversitesi

Sürekli Eğitim Merkezi

E-posta: sboybeyi@mynet.com

Prof. Dr. İlhan Başgöz ile 27 Mayıs 2007 tarihinde yaptığım bu söyleşi, değerli hocamızın Van'daki evinde gerçekleştirildi. Söyleşi'ye geçmeden önce Prof. Dr. İlhan Başgöz'ün yaşamı hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır.

Sayın Başgöz 1921 (1923'de olabilir)'de Sivas Gemerek'de arpalar biçilirken doğmuş. Babası ilkokul öğretmeni Hasan Efendi, annesi Cadoğlu Türkmenlerinden Zeycan hanımdır. İlkokulu ve liseyi Sivas'ta bitiren Başgöz, 1940 yılında Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ne girer ve 1944 yılında Pertev Naili Boratav'ın asistanı olur. 1949 yılında, *Türk Folkloru ve Halk Edebiyatı* dalında doktorasını verir. Fakültenin Folklor kürsüsü solculuk ve komünizm suçlamalarına kurban verilince; Başgöz Tokat Lisesine edebiyat öğretmeni olarak atanır. İki yıl öğretmenlik yapar. Ocak 1953'de Türk Ceza Kanunu'nun 141. maddesine aykırılıktan dolayı tutuklanır ve iki yıl hapis yatar. 1960'da Ford Vakfı bursuyla Amerika'ya davet edilir. Dört yıl Kaliforniya Üniversitesi'nde çalıştıktan sonra Indiana Üniversitesi'ne geçer. Halen bu Üniversitenin Ural-Altay Dilleri ve Folklor Enstitüsü'nde profesör ve üniversite Türkçe programının direktörüdür. Aynı zamanda Başgöz yılın bir döneminde Van- Yüzüncü Yıl Üniversitesinde Türk Dili ve Edebiyatı ve Folklor hocalığı görevini de yürütmektedir.¹ Amerikan Folklor Cemiyeti onur üyesidir.

---

¹ 05.02.2006'da Radikal Gazetesi ekinde Van'a tekrar gelişini İlhan Başgöz şöyle anlatmaktadır: "Çeşitli Amerikan üniversitelerinde 36 yıl öğretim üyeliği yaptıktan sonra, 1997'de Indiana Üniversitesi Folklor ve Avrasya Çalışmaları Bölümlerinden emekli oldum. Indiana Üniversitesi beni emeritüs unvanı ile onurlandırdı. Sağlığım yerinde idi. Emekliliğimden sonra üç yıl birer sömestir Bilkent Üniversitesi'nde ders verdim. Bilkent, dünyanın en iyi üniversiteleri ile her bakımdan rahatça boy ölçüşebilecek bir üniversite. Öğrencilerimden, idareden ve akademik personelden çok memnundum, orada zevkle çalıştım. 2001 yılında, Van 100. Yıl Üniversitesi'nden bir konuşma daveti aldım ve Van'a gittim. Yunus Emre üzerinde konuştum, onun şiirlerini okudum. Göl kıyısındaki yerleşkesini,

Cumhuriyet ve Radikal gazetelerinde zaman zaman yazıları da yayımlayan Başgöz'ün çok sayıda yayımlanmış çalışmaları mevcuttur. Türk edebiyatı ve folkloru ile eğitim konusunda önemli eserlere imza atmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: *Doğu Anadolu'da Folklor Derlemeleri* (1947), *İzahlı Türk Halk Edebiyatı Antolojisi* (1956), *Manilerimizden* (1957), *Koroğlu* (1959), *Karacaoğlan* (1977, 2003), *Folklor Yazıları* (1987), *Yunus Emre* (1990), *Aşık Ali İzzet Özkan* (1994), *Turkish Folklore and Oral Literature* (1998), *Geçmişten Günümüze Nasrettin Hoca* (1999), *Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk* (1999), *Anadolu Aleviliği ve Pir Sultan Abdal* (Irene Melikoff, Fuat Bozkurt, Nejat Birdoğan ile birlikte), *Turkish Traditional Art Today* (2002), *İslam'da Fıkıh ve Akaid* (Çeviri: İlhan Başgöz 2005), *Türkü* (2008).

Dünya çapında bir halkbilimci ve eğitimci olan Prof. İlhan Başgöz'ün yaşam öyküsü, iki değerli araştırmacı ile yaptığı bir söyleşi biçiminde kitaplaştırıldı ve Tetragon yayınevi tarafından *Kardeşliğe Bin Selam* adıyla piyasaya çıktı.

Kendisiyle tanışma ve sohbet etme fırsatını bulduğumuz Başgöz'le olan görüşmemiz, eski günlere ait aşağıdaki diyaloglarla gerçekleşmiştir.²

S. Boybeyi: *Hocam 27 Mayıs 1960'ı yaşayan biri olarak o günlere ait bir anınızı anlatır mısınız?*

İlhan Başgöz: Fikret Otyam'la ben 1960'da Ankara'dan kaçtık. Antep, Kilis, Adana dolaşyoruz. Çünkü Ankara'da Örfi idare var. Cumhuriyet Halk Partisi'nin gazetesi Ulus kapatıldı. Fikret Otyam işsiz kaldı. Örfi idare önüne geleni içeri atıyor. Biz de Ankara'dan ayrıldık. Kilis'e vardık. Kilis'te Ceylan Ali diye çok iyi saz çalan birinden bahsettiler. Ceylan Ali'yi bulduk. Ceylan Ali'nin kendi sazı yokmuş, emanet bir saz bulduk. Ceylan Ali bize nefis türküler çaldı. Özü de şu. Saz emanetmiş, o yüzden iyi çalamıyormuş. Bana göre orkestra gibi çaldı. Neler mi söyledi, çaldı? Kaçakçılık türküleri, öyküleri... Kaçakçı Abdül diye bir adam var. Sınırdan geçerken mayına çarpmış, ölmüş. O'nun hikayesi. Çok hüznü acıklı bir hikayedir. Geceleri mayın tarlasından geçiyorlar, ölen ölüyor, kalan kalıyor, çoğu da sakat, topal kalıyorlar. Sonra Fikret Otyam'la Ceylanpınarı'na gittik. Bir ciple dönüyoruz. Orada hoyrat denilen bir mani tipi var. Bizim çok heyecanlı zamanımız. Ben o cipin içinde Fikret'e hoyratlar söyledim, benim icat ettiğim hoyratlar. Fikret onları daha sonra yayımladı. Sonra döndük oradan Ankara'ya geldik. Eve geldim. Eşim dedi ki: 'Seni arıyorlar'. Yine kaçtım. Ankara'nın Topraklık semtinde eniştemin

---

sakin ve temiz havasını, üniversitenin mütevazı, bilgili ve aydınlık düşünceli rektörü Yücel Aşkın'ı ve onun değerli çalışma arkadaşlarını çok sevdim. Hele Van halkına bayıldım. Van'da öğretim üyeliği yapmayı kararlaştırdım. Van'a gideceğimi duyan arkadaşlar, 'Gitme' dediler, 'Orası üniversite değil medrese, geçen yıllarda orada bir öğrenciyi, oruç tutmadığı için bıçaklayıp, öldürdüler.' Kararımdan dönmedim. Ertesi yıl taşı tarağı toplayıp Van'a vardım, yerleştim."

² Bu söyleşinin gerçekleşmesinde Yrd. Doç. Dr. Serap Yükrük ve Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Yükrük'e Van'daki yardımlarından dolayı minnettarım. Kasetin çözümlenmesi için verdiği emekten dolayı da ise Yüksek Lisans öğrencisi Arzu Erdinç'e teşekkür ederim.

bir evi var. Onun bodrum katında saklanıyorum. 27 Mayıs 1960 sabaha karşı 04.00'da makineli tüfek ve uçak sesleriyle uyandım bu bodrum katında. Başımı pencereden uzattım. Sokağın başında Dil Tarih Coğrafya Fakültesi askeri öğrencilerinden ikisi duruyor. Ellerinde Thomson tabancalar. Ne oldu çocuklar? Dedim. Dediler ki: 'Ordu idareyi ele aldı. Menderes devrildi'. Fırladım pijamalarımla sokağa. Bağırıyorum. 'Hadi gözünüz aydın, zalimler yıkıldı' filan diye. Balkonlarda kadınlar. Sonra eve dönüp giyindim. Sokağa çıkma yasağı var. Ben yasak, masak dinlemiyorum. Evime gideceğim. Evim Cebeci Dörtüol'da. Tıp Fakültesinden aşağı Dikimevi'ne gideceğim. Ben bir yandan da ağlıyorum. Bir Subay durdurdu beni. 'Sokağa çıkmak yasak bilmiyor musun' dedi. Ben anlatıyorum 'Saklanıyordum bunlardan, şimdi evime gidiyorum'. Subay gözyaşlarımdan anladı. Bir cipi durdurdu. 'Beyefendiyi evine götürün' dedi. Evim Cebeci'de Konservatuarın tam karşısında. Eve geldim. Kapıyı çaldım. Eşim bu defa Örfi idareden sabaha karşı geldiler sanmış. İçeri girdim, kucaklaştık. Hikmet Şimşek benim akrabamdır ve bizim apartmanın üst katında oturmaktadır. Hemen Hikmet'in yanına çıktım. 'Hikmet gözün aydın dedim'. Hikmet: 'İlhan otur, marş yazıyorum' dedi. 'Ne marşı Hikmet' dedim. '27 Mayıs Marşı' dedi. Orda o sabah 04.30 sıralarında 27 Mayıs marşı bestelendi. Daha sonra Hikmet Konservatuardaki korosuna marşı öğretti. Koro Başbakanlığa vermiş marşı. Çağırılmışlar Hikmet'i, buyur etmişler. 50 kişi 'selam selam ordu' diye marşa başlayınca her odadan bir subay çıkmış, ellerinde otomatik tabanca. 'Ya siz ihtilal olacağını biliyor muydunuz, nereden duydunuz? Ne vakit bu marşı yazdınız?' demişler. Sonraları radyolarda sık sık hemen her gün 27 Mayıs Marşı çalındı.

S. Boybeyi: *Hocam biraz daha eskilere Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesindeki yıllara, Behice Boran'lara, Sabahattin Ali'lere gidebilir miyiz?*

İlhan Başgöz: Sabahattin Ali ile ben tanışmadım. Ancak bir gün Pertev Bey, Sabahattin Ali, Hüsamettin Bozok birlikte Mamak'a kadar yürüyerek gittik. Hüsamettin şair ve çok geveze bir adam. Onun yanında olursanız sizi hiç konuşturamaz. Biz bekledik ki, Hüsamettin Sabahattin Ali'yi konuşturmayacak. Tam tersi oldu. Sabahattin Ali onu hiç konuşturmadı. Sabahattin Ali her alanda dehşet bilgisi olan bir adam. Bize Rusya'dan Sanayi Devriminden bahsetti yol boyunca. Tek görüşüm buydu. Daha sonra öldüğünü (öldürüldüğünü) işittik.

S. Boybeyi: *Başka neler oldu o dönemlerde? Fuat Köprülü hocanız oldu mu? Muzaffer Şerif'le tanıştınız mı?*

İlhan Başgöz: Evet Fuat Köprülü bir sömestri bize Orta Çağ Tarihi okuttu. Yıl 1940-1941. Daha İkinci Dünya Savaşı başlamamıştı. Bir süre sonra savaş başladı. Sovyetler Birliği henüz savaşa girmemişti. Hoca dudağında içmediği sigarasıyla gelirdi. Külü biter dökülür. Onu hatırlıyorum. Muzaffer Şerif'i hatırlıyorum. Galiba 1942'de Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ne gelmişti. Yurt dışında Pensilvanya Üniversitesinde çok meşhur bir doktora yapmış. Hala okutulur. Otokinetikle ilgili. Kendi kendine hareket eden noktalar. Derslerde bizim ırk teorilerin yanlışlığını, sosyal bilimlerin önemini, insanların doğuştan

suçlu yahut kötü olmadığını, ancak içinde bulunduğu topluma yönelik biçimlendiğini anlatıyordu. Derslerine ilgi her geçen gün arttı. O zaman okulun Felsefe bölümünde iki hoca var. İkisi de gerici. Necati Akder'le Hamdi Ragıp Atademir. Halk Partisi düşmanları. Muzaffer Şerif'i şikayet ettiler. Örfi idare Muzaffer hocayı içeri attı. İki ay hapis yattı. Onunla beraber benim tanıdığım 2-3 arkadaşım da hapisteydi. Sona Muzaffer hoca hapisteyken yurt dışından ona tam profesörlük verildi. Hapisten çıkınca ona Sosyal Psikoloji kürsüsü kurma teklifi yapıldı. Hiç unutmuyorum. Bir gün dersteyiz. Dedi ki 'Çocuklar sizi bırakacağım. Kıramayacağım biri beni davet etti. Kusura bakmayın'. Sonra bir Sonbahar ya da Kış günü bir karayolu otobüsüyle türküler söyleyerek uğurladık. Bir daha da dönmedi. Gidiş o gidiş. Bir de kızı ABD'de bir derste öğrencim olmuştu. Bir gün ben derse girdim. En önde beyaz tenli kara kaşlı, kara gözlü bir kızcağız. Belli ki Anadolu'dan gelmiş. Adını sordum. 'Ann Sherif' dedi. 'Babanın adı Muzaffer Şerif mi?' dedim. Hayret etti kız. 'Nereden biliyorsunuz?' dedi. Kız nereden bilsin babasını uğurladığımızı. Sonra Ann Japonca öğrendi, Türkçe öğrenmesine babası müsaade etmedi. Yine başka bir zaman bir konferans veriyorum. Yaklaşık 10 yıl sonra. Michigan Üniversitesinde. Ann Sherif en önde oturuyor. Tabii biraz değişmiş. Yanında da ufak tefek ihtiyar bir adam var. Konuşmamdan sonra Ann ile görüştük. 'Babam' dedi. Ben 'Beni tanıdınız mı hocam' dedim. 'Evet tanıdım' dedi. 'Bir kahve içelim beraber' dedim. 'Vaktim yok' dedi. Bu onu son görüşümdü.

S. Boybeyi: *Hocam biraz da 1945'lerdeki Köy Enstitüleri'nden bahsedelim mi?*

İlhan Başgöz: 1945'e kadar bütün devlet mekanizmaları Köy Enstitülerini destekledi. İkinci Dünya Savaşı bitince bir komünistlik suçlaması aldı başını gitti. Demokrat Parti bunları komünist diye itham etti. Herkes komünist. Hasan Ali komünist, İsmail Hakkı komünist vs.

Bir yarış başladı. Halk Parti ile Demokrat Parti arasında. Sen komünistsin, yok sen komünistsin. İnönü milleti başka şeylerle meşgul etmek için bu komünist efsanesini büyüttü. Kendisi böylece kenara çekildi. Bir gün ben Erdal İnönü'ye sordum: "Neden o yıllarda öncekinin tam tersini yaptılar". Erdal İnönü dedi ki: "Seçimi kaybedeceklerinden korkuyorlardı". Yani Milli Şef meselesi. Yani kızgınlık ve korku Köy Enstitülerinden çıktı. Yalnızca Köy Enstitüleri mi? Reşat Şemsettin Milli Eğitim Bakanlığına gelince, işini gücünü bıraktı, hocaları üniversiteden attırmaya uğraştı. Ankara Üniversitesi üzerinde o yıllarda baskı var. Sonra vekalet emrinin gerçekleşmesi için Üniversitelerarası kurulun oluru lazım. Kararların tasdiki lazım. İstanbul'dan zehir gibi hocalar geldi. Sıdık Sami, Beşim Ömer Paşa vs. Bunları bakan toplamış, Başbakan Hasan Saka. 'Siz galiba bu hocaları çıkarmaya karar verdiniz de, kanun maddesine uydurmaya çalışıyorsunuz?' Sıdık Sami demiş ki 'Biz buraya vicdanımızın sesini dinlemeye geldik, sizi dinlemeye değil. Doğru olan neyse ona karar veririz'. Sonra uzunca bir müddet işte bunlar gençleri zehirliyor denildi. İnönü Reşat Şemsettin'i Milli Eğitim Bakanı atayınca yetki doğrudan bakanın eline geçti. Bakan'da İsmail Hakkı Tonguç'u

mahkemeye vermiş. İki öğrenciye sosyalist yayınları tavsiye ettiği için. Bende o kitapları merak edip okumuştum. Tabii ki mahkemeden bir şey çıkmadı. Bu bahaneyle İsmail Hakkı Tonguç'u İlköğretim Genel Müdürlüğü görevinden aldı. Gazi Eğitime sonra başka bir okula iş öğretmeni olarak atadı. Onunla da kalmadı. Vekalet emrine almak istedi. Yani hocalarla uğraşmanın sonu gelmedi. Tabii ki Üniversitelerarası Kurul bu durumu tasdik etmedi. Kurulda şöyle bir konuşma geçmiş. Hocaları müdafaa eden Sıddık Sami, Besim Ömer Paşa ve Bakan Sırrı Karacın arasında. Bakan 'Sen nasıl konuşuyorsun öyle?' demiş. Besim Paşa, Bakana 'Bana bak sen daha ananın kucağında ben Kafkas cephesinde kurşun atıyordum Ruslara karşı. Bizimle böyle sen konuşamazsın'. Böylece hocalar işlerine döndüler. Üniversitelerarası Kurul bu durumu tasdik etmedi.

S. Boybeyi: *Peki hocam o zaman gerçekten yaygın bir Marksist eğilim var mıydı? Marksizim propagandası yapılıyor muydu?*

İlhan Başgöz: Vardı tabii. Gençler arasında, hocalar arasında Marksist bir eğilim vardı. Fakat hocaların Marksizm propagandası yaptığı doğru değil. Pertev Beyi ben yakından biliyorum. Hiçbir deste Marksizm adı geçmemiştir. Zaten Marks'ı okumak için kitaplar bulmak o yıllarda güçtü. Eski tercümeleri vardı. Haydar Rıfat'ın yaptığı çeviri Devlette Sosyalizm. Sabiha Sertel'in yaptığı çeviri Kadın ve Sosyalizm. Bunları da piyasada bulmak zordu. Kıyıda köşede bulunuyordu. Okuduklarımızı toplu toplu 4-5 kitaptı. Tabii o zaman böyle Kapital çevirileri falan yoktu. Bunlar adı astarı olmayan şeylerdi. Cılız hareketti. Rusya'nın savaştaki başarısı, Almanların yenilmesi falan zannederdik ki hakikaten bütün Dünya Sosyal Demokrat yahut Sosyalist olacak. İkinci Dünya Savaşı bitince ben bir konuşma yapmak istedim. Bir öğrenci derneğimiz vardı. Gayet sert bir konuşma, saklıyorum hala. Faşizmin yıkıldığını, demokrasinin hakim olacağını söylüyorum. Tam tersi oldu. Ankara'da nefes aldırmadılar. Bir ara basın kanunu değişti. Sendikaların kurulmasına müsaade ettiler. O vakit Ruslarla Amerikalıların arası açılmaya başlayınca, hemen fırsatı yakalayıp ABD'ye yamanmaya başladılar.1945'ler Hocaların aleyhine cereyan etti. Serteller Tan adında bir gazete çıkarıyordu. Onu bastılar, yıktılar. Halk Partisi ocağında yuvalandı hareket. Bir kalabalık Tan matbaasına gitti. Makineleri kırdı, kağıt ruloları sokağa yuvarladı. Bunun üzerine Serteller Türkiye'den ayrılmak zorunda kaldı. Bu günün ertesinde Pertev beyin bize dersi var. Halk Edebiyatı dersi. Pertev bey bir yeniyeri isyanı ile ilgili fıkra anlattı.

S. Boybeyi: Pertev Beyle çok çalışmalar yaptınız değil mi?

İlhan Başgöz: Evet, Pertev Beyle 3 defa Doğuya gittik. İki defa da ben yalnız gittim. Bir arşiv oluşturduk. Beni Tokat'a sürgüne yollayınca arşiv dağıldı. Daha sonra Pertev Bey'de yurt dışına çıktı. Arşivin bir kısmı ben de bir kısmı Pertev hoca da kaldı. Bazıları okulun arşivinde kaldı. Sonra ne oldu bilmiyorum. Bizim kürsüden mezun öğrencilerde derlemeler yaptılar. Onları tasnif ediyorduk, arşive koyuyorduk. Böylece arşiv oluşmuştu. Böylece Folklor

Enstitüsü oluşuyordu. Tabii bunlar yıkıldı. Uzun süre Folklor kürsü olarak okutulmadı. Sonra yine edebiyat içerisine alındı.

S. Boybeyi: *Hocam sizi yorduk, teşekkür ederiz.*

İlhan Başgöz: Ben teşekkür ederim.